

MACAR HALK OYUNLARINA DAİR

Hungarian Folk-Dance

Éva CSÁKİ *, Hatice KAMALI **, Rabia Sena YILDIRIM ***

Öz: Halk bilimi çalışmaları Romantizm akımıyla birlikte Avrupa’da yoğunluk kazanmış ve pek çok araştırmacıyı çeşitli folklorik unsurları derlemeye yöneltmiştir. Tarihi arka planında bazı acılarla yüzleşmek zorunda kalan Macarlar için bu halk bilimi derlemeleri büyük önem taşımış ve bilim insanları Macarların yaşadığı bölgelerde gezerek dans, müzik, türkü gibi folklor öğelerini derleyip toplamaya başlamışlardır. Bela Bartok, Zoltan Kodaly gibi isimlerin halk müziği derlemelerini pek çok önemli çalışma takip etmiştir. 1970’li yıllarda etnomüzikolog György Martin’in Macarların yaşadığı bölgeleri dolaşarak halk danslarını yazıya geçirdiği çalışması Macar halk oyunları açısından oldukça değerlidir. Son olarak, Macarların günlük dertlerden uzaklaşmak ve eğlenmek amacıyla toplanıp dans etmelerine dayanan Tanchaz (Dance House) hareketi Macar Halk Oyunları’nın korunması ve gelişimi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Tanchaz, Bela Bartok, halk oyunları.

Abstract: In the long course of Hungarian history, culture has been a decisive point, that makes a difference as for the question of nationality. Hungarians had not spent the long centuries while migrating on the steppe area before they found their final homeland in the Carpathian Basin. It was especially the Turkic influence that exerted a major effect on Hungarian culture. Language has been widely researched from this point of view unlike other fields like religion, folklore, music, tradition, etc.

Makale Gönderim:
11.05.2016
Kabul Tarihi:
31.05.2016

Hungarian folk-dance has been a very important tool of self identity as for the questions of nationalities. The way people have their mother tongue to express their thoughts, they have folk-dance to express their feelings. Unlike language folk-dance is available for anyone without

---

* Peter Pazmany Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü, Budapeşte Macaristan, csaki.eva@btk.ppke.hu

** TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, htckml1995@gmail.com

*** TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, rabiasena23@gmail.com

being a born national, because it has a universal capacity for expression.

Hungarian Dance House was first held in Budapest for the first time in 1972 as kind of a protest against the Soviet rule, as kind of a delightful wish for freedom, as kind of a highly valued way of entertainment, that globalisation can not influence. It was not by chance that Unesco considered the dance house teaching method as a valuable knowledge and this is why it got to the list of intangible world heritage.

Keywords: Tanchaz, Bela Bartok, Folk Dance.

Macar Halkı ve Tarihine Kısa Bir Bakış

Bugün çoğunlukla Macaristan sınırları içerisinde yaşamakla beraber, Romanya, Hırvatistan, Slovakya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde de önemli bir nüfusa sahip Macarlar, Fin-Ugor kökenli bir halk olup bu bölgeye dokuzuncu yüzyılda yerleşmişlerdir. Orta Asya'dan Karpat Havzası'na doğru uzun yolculukları esnasında özellikle farklı Türk topluluklarıyla kaynaşmışlardır. Orta Asya'nın step kültürü, şamanizm etkileri; çok daha sonraları, yeni vatan Orta Avrupa'da Hristiyanlık, Slav kültürü, Germen kültürü ve Avrupa'nın sosyoekonomik durumuna bağlı olarak değişen birçok yeni kültür akımıyla (Sanayi Devrimi sonrası değişen yaşam koşulları, modern karışık şehirlerin oluşumu, ülkelerin dış etkilere daha açık hâle gelmesi, kozmopolitanlığın artması, Avrupa'da ulus inşası süreci ve bu sürece önemli bir entelektüel zemin hazırlayan Alman Romantizmi vs.) harmanlanarak Macar halkının karakteristik özelliklerini meydana getirmiştir. Folklor araştırmaları bu durumun doğruluğunu kanıtlamakta ve Macaristan'ı "Avrupa'nın bir özeti, özü" olarak nitelendiren János Csaplovics'in^{*1} haklılığını göstermektedir.

Bir dönem için Don Irmağı kıyısında kurulmuş On-Ugor birliğinin bir parçası olan Macarlar, 9. yy da bir süre Hazar hâkimiyetinde yaşamış, daha sonra ise Karpatlar'ı aşip Transilvanya ve Tuna ötesini yurt edinmişlerdir. Bu bölgede Osmanlı hâkimiyetine kadar güçlü bir krallık kurup Hristiyanlığı benimsemişlerdir. 1526 Mohaç Savaşı -1699 Karlofça Antlaşması arasındaki Osmanlı hâkimiyetinden sonra Habsburg egemenliğinde Avusturya-Macaristan imparatorluğu'nun önemli bir parçası haline gelmişlerdir.

Avrupa'da Halk Biliminin Gelişimi, Herder'in Düşünceleri ve Macarlar Üzerindeki Etkisi

Giderek artan milliyetçilik akımının, özellikle Romantizm'in etkisiyle Avrupalı bilim adamları, millet olabilmek için özlere, yani soylu vahşi yönlerine dönmeleri gerektiğine; halka ait olan edebiyat, müzik, dans gibi pek çok alandaki eserlerin kendilerine güç vermesi için açığa çıkarılmasına karar verdiler ve "Ben kimim?" sorusuna çözüm bulabilmek için bu bağlamda pek çok düşünür ve bilim adamı çalışmalarına başladı. Halk edebiyatı çalışmalarındaki en önemli isimlerden biri olarak kabul edebileceğimiz James Macpherson ise Ossancılık akımının başlatıcısı olmuş ve milli edebiyata yönelmede diğer bilim adamlarına örnek teşkil etmiştir. Bu akımla birlikte pek çok araştırmacı tarafından halk bilimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu

* Csaplovics János (Felöpribél, 1780–Bécs, 1847), Macar etnograf, tarihçi.

¹ BALASSA, Ivan, ORTUTAY, Gyula, "Hungarian Ethnography and Foklore", 1979. < <http://mek.oszk.hu/02700/02790/html/> >

isimlerden biri de Johann Gottfried Herder (1744-1803)'dir. Almanya'da Ossiancılık akımının en büyük savunucularından biri olan Herder, Alman edebiyatını yabancı etkilerden arındırmak istemiş ve halk türkülerini iki cilt hâlinde derleyip yayınlamıştır. Bu türkülerin sözlerinin yanı sıra müziğinin de derlenmesi gerektiğini savunmuş ve halk müziğinin önemini belirtmiştir. Bir kültürün ne kadar yabancı etkilerden uzak olursa o oranda ulusal olduğunu düşünen Herder, Alman halk şarkılarında Alman ruhunun olduğunu söyler. Ona göre bu ürünlerde özgün Alman ruhu yaşamaktadır ve her milletin kendine özgü kültürü vardır. Edebiyatçıların yapması gereken şey ise Alman kültür sentezine varmak ve Alman ortak ruhunu yakalamak olmalıdır, der. Herder'in milliyetçilik anlayışı konusundaki görüşlerinin ulusal halk bilimi kuramlarının çoğuna teorik zemin oluşturduğunu görmekteyiz. Yani, halk bilimin bilimsel yapısı Herder'in çalışmaları sayesinde o dönemlerde oluşturulmuştur. "Devletten önce millet" tezinin önde gelen savunucusu olan ve kurtuluşun, gerçek özgürlüğün bir milletin kültüründe olduğunu savunan ve bu noktada dile diğerlerinden daha fazla önem veren Alman Romantığı Herder, Macar entelektüellerini epeyce etkilemiştir. Herder'le birlikte Macar araştırmacılar ve edebiyatçılar milli değerlere yönelerek halk edebiyatı derlemeleri yapmıştır.²

İlk Macar Halk Müziği Derlemeleri ve Táncház Hareketi

Macaristan'da ilk sistematik halk müziği derlemeleri 1896 yılında etnograf ve dilbilimci Béla Vikar ile başlatılmıştır. Ancak bu konuda, 1920'li yıllardan II. Dünya Savaşı yıllarına kadar çok geniş kapsamlı çalışmalar yürütmüş olan Béla Bartók ve Zoltán Kodály isimleri özellikle zikredilmesi gereken halk bilimcilerdir. Macaristan ve çevre bölgelerinden on binlerce ezgi toplayıp bunları kategorize eden ikili gelecek araştırmacılara büyük ilham kaynağı olmuştur. Geleneksel Macar halk müziği üzerinde Béla Bartók ve Zoltán Kodály bütün ülkeyi tarayarak araştırmalar yapmışlar, duydukları her melodiyi kaydetmişler. Karpat havzasında geleneksel halk ezgilerini derlemek, kaydetmek, notaya dökmek için çalışıp durmuşlar, binlerce melodiyi ve türküyü gün yüzüne çıkarmışlar. Yirminci yüzyıl müzik dünyasının en büyüklerinden olan Béla Bartók, etnomüzikolojinin de kurucularından. Tamamen milli şeyler yaratmayı ve geleneksel müzik belleğini korumayı çok önemsemiştir. 1936'da Atatürk'ün davetlisi olarak Türkiye'ye gelmiş, Adnan Saygun'la yerel müzikleri kaydetmiş, notaya dökmüş, Ankara Devlet Konservatuari'nda Türk halk müziği arşivi oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.

1800'lü yıllardan itibaren tüm Avrupa ile paralel olarak oluşmaya başlayan öze dönüşü yani folklor uyanışını Macar halkı nezdinde daha özel kılan önemli bir gelişme

² Herder'in "İnsanlık Tarihinin Felsefesi Hakkındaki Düşünceler" adlı eserinde Macarlar hakkında "Şimdi Slavlar, Almanlar, Rumenler ve başka kavimler arasında, nüfusun küçük bir kısmını oluşturarak burada yaşıyorlar, fakat yüzyıllar sonra dillerini bile bulmak mümkün olmayacak." şeklindeki görüşleri Macar aydınlarının zihninde sarsıcı bir etki bırakmıştır. Bu sözler, Herder'in kehaneti (Herder jóslata) şeklinde Macar dilinde neredeyse deyim hâline gelmiştir.

I. Dünya Savaşı sonrası imzalanmış olup kadim Macaristan'ı ve dolayısıyla Macar halkını dağıtıp Romanya, Slovakya, Yugoslavya gibi yeni kurulan devletlerin topraklarında önemli Macar azınlıkların oluşumuna sebebiyet veren Trianon Barış Antlaşması'dır. Bu antlaşma Macar halkını derinden etkilemiş, folklor araştırmaları için itici bir faktör olmuştur. Hemen ardından yaşanan Nazi işgali, daha sonrasındaki baskıcı Sovyet rejimi folkloru teselli bulunabilecek bir alan mahiyetine dönüştürmüştür. Özellikle halk dansları geniş sosyal hareketler ağırları oluşturabilen itici bir güç olmuştur. 1931-1944 yılları arasında aktif olan Gyöngyösbokréta hareketi bu türden sosyal tepkilerin ilk örneğidir. Bela Paulini'nin projesi, Saint Stephen Günü'nde yerel dansçıları bir araya toplayıp halk müzikleri eşliğinde danslar organize etmeyi amaçlıyordu. Bunun dışında 1950'lü yıllarda faaliyet göstermeye başlayan Macar Halk Dansları Topluluğu ve 1970 yılında yayınlanan Halk müziği ses yarışması da 1972'de esas olarak ses getirecek olan "Táncház", "Dance House Movement"e giden süreçte önemlidir.

1970'li yıllarda başlamış ve kısa bir sürede ülke çapında ve hatta tüm doğu bloğu ülkelerinde yaygınlaşmış olan Dance House Hareketi müzisyen Ferenc Sebo ve Bela halmos ikilisi, dansçı Timár Sándor ve etno-kareograf György Martin tarafından organize edilmiştir. Halkın dans edip eğlendiği ve belki de artık tahammül edilemez duruma gelen Sovyet rejiminin baskılarını unutmak için bir fırsat olarak kullandığı bu hareket, 2011 yılında UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine alınmış; halk dansları, halk müziği, el sanatları gibi pek çok kültürel ögenin sergilendiği mekânlara dönüşmüştür.

Táncház hareketi 1970'lerde Béla Bartók ve Zoltán Kodály gibi müzisyenlerin öncülüğünde, temelde Macaristan ve yanında Romanya'daki Macarları da içine alan Transilvanya bölgesi de dâhil olmak üzere pek çok yöreden geleneksel halk müzikleri derleme çalışmalarıyla başlamıştır. Müzik derleme çalışmalarıyla başlayan bu hareket, György Martin ve Sándor Timár gibi profesyonel dans araştırmacılarının öncülüğünde, dans derlemeleriyle devam ettirilmiştir. Hareket, herhangi bir resmi destek olmaksızın gündün güne büyümüştür. Son otuz yılda artan bir şekilde köy icracıları performanslarını sergilemek üzere Budapeşte'deki dans evlerine akın etmişlerdir. Táncház hareketi, şehir kültüründe geleneksel dans müziğini (csárdás) ve dansını devam ettirmekle birlikte, Budapeşte'de her yıl düzenlenen Ulusal Táncház (Dans Evleri) Festival-Fuarı'na da öncülük etmektedir. İsminin geldiği kaynağa baktığımızda bu festivalin temelini geleneksel müzik ve dans icraları oluşturmaktadır ve festival köklü bir geleneği devam ettirmektedir.

Görüldüğü gibi, halk bilimi çalışmaları, halk kültürü alanında yapılan derlemeler ve bu ürünleri korumak için atılan adımlar Macar tarihinde de önemli yer tutmuş, onların öze dönüşünü kuvvetlendirmiş ve tarihin acılı sayfalarından kurtulmanın anahtarını vermiştir.

KAYNAKLAR

- AKKAYA, M. Şükrü (1951), *Herder, Şahsiyeti ve Eserleri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi Yayın Tarihi: 1951 Sayı: 1.2 Cilt: 9.
- BALASSA, Ivan, ORTUTAY, Gyula (1979), *Hungarian Ethnography and Foklore*, 1979. < <http://mek.oszk.hu/02700/02790/html/>>
- DÁVID, Geza, “Macaristan” maddesi, TDVIA.
- DEMREN, Özlem (2011), *Gelenekselleşmiş Eğlence Kültürü Yaratmada Festival ve Fuarların Önemi: Macaristan - Budapeşte Ulusal Tanchaz (Dans Evleri) Festival - Fuarı Örneği*, İstanbul, 2011.
- DOĞAN, İsmail (2007), *Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi*, Ankara Üniv. D.T.C.F.
- FRÍGYESİ, Judit (1991), “Review”, *Ethnomusicology*, Vol. 35, No. 3 (Autumn, 1991), pp. 428-433.
- GUNDA, Belá (1950), “Research in Hungarian Folk Culture: An Ethnological and Folkloristic Survey, *The Journal of American Folklore*”, Vol. 63, No. 247 (Jan. - Mar., 1950), pp. 72-84.
- JÁVORSZKY, Bela Szilard (2016), *The Story of The Hungarian Folk, Kossuth Kiadó*.
- KENNEDY, Bernard, TATLINAR, Oya (Ed.) *Diploatlas (ET: 15.11.2013), Hayatın Tadı: Macar Müziği*, Sayı 21, Ankara.
- PATTEN, Alan (2010), *The Most Natural State: Herder and Nationalism*, *History of Political Thought* 31 (4):657-689 (2010).
- SZABOLCSÍ, B. (1972), *Zoltán Kodály*, *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, T. 14, Fasc. 1/4 (1972), pp.5-9
- TAYLOR, Marry (2004), *The Hungarian Dance House Movement*, The Institute of Ethnology of and The Hungarian Heritage House Student Conference, 2004.
- “The disintegration of the Kingdom of Hungary and the Treaty of Trianon ,Politics of memory in Slovakia and Hungary” , (book summary: Miroslav Michela – László Vörö, *Rozpad Uhorska a Trianonská Mierová Zmluva*, Bratislava, 2013)